

سنجش سرمایه اجتماعی در فضاهای شهری

قاسم شایانی^۱، سید رسول کشاورز^۲، سجاد سیار سامانی^۳، غلامعباس کاظمی^۴

^۱ کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری

^۲ کارشناس ارشد حقوق

^۳ کارشناس ارشد حقوق

^۴ کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری

Shayani1362@gmail.com

چکیده

یکی از مفاهیم اصلی در حوزه علوم اجتماعی سرمایه اجتماعی است که در سال های اخیر یا دهه های اخیر در نظریات برنامه ریزان و طراحان شهری مطرح گردیده و بسیاری از متخصصین و اندیشمندان امور شهری آن را بسیار مفید برای معضلات اجتماعی در شهرها و بخصوص فضاهای شهری می دانند. یکی از زمینه های سنجش این مفهوم در شهرها، فضاهای شهری می باشد. هدف از این پژوهش سنجش سرمایه اجتماعی در فضاهای شهری از دیدگاه برنامه ریزان و طراحان شهری و بررسی این مفهوم در مولفه های شهرسازی ایرانی می باشد. در این پژوهش از روش اسنادی و کتابخانه ای استفاده شده است. از نتایج تاثیرگذار در این پژوهش می توان به نقش فضاهای شهری در تولید سرمایه اجتماعی و ویژگی های فضاهای شهری قدیمی در شهرها اشاره نمود.

کلمات کلیدی: سرمایه اجتماعی، سنجش و فضاهای شهری

مقدمه

سرمایه اجتماعی تبیین کننده کنش های مشخص و معین از کنشگرها در درون ساختارهای اجتماعی است و اهمیت آن در مقایسه با سایر سرمایه ها (فیزیکی، اقتصادی، انسانی) روز به روز برجسته تر می شود. این سرمایه، شبکه ای از روابط جمعی و گروهی منسجم میان انسان ها با سازمان هاست که این امر در جهت نیل به توسعه بسیار مهم و حیاتی است. همچنین سرمایه اجتماعی مجموعه ای از هنجارهای نظام اجتماعی است که از یک سو موجب ارتقای سطح همکاری اعضای جامعه با یکدیگر و از سوی دیگر منجر به کاهش هزینه های مبادلات و ارتباطات می شود و این امر از طریق ایجاد زمینه های شکل گیری تقویت سه عامل انسجام، اعتماد و مشارکت اجتماعی صورت می گیرد (فتاحی، 1393، ۸).

بدون ترتیب میان کیفیت طراحی شهری و ارتقاء و یا تنزل سطح سرمایه اجتماعی در شهرها می توان رابطه معناداری را بازشناخت چرا که طراحی مناسب شهر که همسو و هماهنگ با خواسته ها و نیازهای مخاطبان فضاهای مختلف در شهرها باشد این

قابلیت را دارد تا زمینه های تقویت و گسترش ارتباطات اجتماعی، به عنوان شرط لازم در شکل گیری و پرورش سرمایه اجتماعی، را فراهم سازد و با تقویت و هویت جمعی از آسیب های اجتماعی جلوگیری نماید (خاکپور و پیری، ۱۳۸۴).

انسان ها به طور ذاتی به برقراری رابطه با دیگران دارند چرا که انسان موجودی اجتماعی است و فضاهای شهری می تواند بستری مناسب در جهت شکل گیری و تقویت روابط اجتماعی میان گروه های مختلف اجتماعی (به لحاظ تفاوت های سنی، جنسی و طبقاتی) و در پی آن انسجام اجتماعی در جامعه شهری باشند. بازارهای سنتی ایران، میدان ها (که نمونه اصیل آن میدان نقش جهان اصفهان است)، محلات قدیمی و... نمونه هایی از فضاهایی هستند که بر اساس اصل جمع گرایی و نه فرد گرایی سازماندهی شده اند. در گذشته بازارهای سنتی بیش از آنکه کارکرد اقتصادی و تجاری داشته باشند، کارکرد فرهنگی و اجتماعی داشتند. بازارها فضاهایی بودند که مردم در این فضاها گرد هم می آمدند و آیین ها و جشن های مذهبی و ملی را برگزار می کردند. شکل و ترتیب به هم پیوسته و منسجم منازل مسکونی بدون هرگونه حصار و نرده در محلات قدیمی و تاریخی نشان از صمیمیت و نزدیکی همسایگان داشته که در سایه این روابط حس اعتماد میان ساکنان محلات، که به عقیده پوتنام یکی از عوامل مهم در تقویت و احیاء سطح سرمایه اجتماعی در جامعه است، فضای امن و صمیمی را برای ساکنان آنها در گذشته به ارمغان می آورده اگر چه همگونی هنجارها و ارزش ها و پایداری به آنها نیز عامل تقویت کننده روابط اجتماعی و حس اعتماد محسوب می شده است (همان منبع).

در جوامع کنونی از جمله ایران با وجود نقش سرمایه اجتماعی در فضاهای شهری عظیم انسانی، کالبدی، اقتصادی شاهد کمبود نقش سرمایه های اجتماعی در اینگونه فضاها هستیم.

پیشینه تحقیق

گروه مطالعاتی کندی دانشگاه هاروارد (2000) در مطالعه خود مشارکت را یکی از بعدها های اصلی سرمایه اجتماعی معرفی می